

**РОЛЬ ХАРКІВСЬКИХ МОВОЗНАВЦІВ У СТАНОВЛЕННІ
ПРАВОПИСНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
(20-ті рр. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)**

Проаналізовано історію становлення правописних норм в Україні впродовж XIX – початку XX ст. Акцентовано на різних впливах і різних шляхах формування правописних норм у Східній Україні й Галичині та на участі харківських мовознавців і письменників у цьому процесі. Окреслено фонетичний підхід до правописного нормування в першій «Грамматиці малоросійського нарѣчія» (1818) О. Павловського; розглянуто погляди харківських письменників і видавців Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, С. Писаревського, П. Гулака-Артемовського, О. Корсуна й І. Бецького щодо фонетичного принципу. Наголошено на винятковій ролі Б. Грінченка в упорядкуванні українського правопису у XX ст. та організаційно-творчій діяльності О. Синявського в утвердженні правописних норм української літературної мови.

Ключові слова: О. Павловський, фонетичний принцип, український правопис, правописні норми, українська літературна мова, Б. Грінченко, О. Синявський.

Cheremska O.S. Kharkiv Linguists' Role in the Developing of Ukrainian Literary Language Orthographic Norms (1820s – 1920s). *The article analyzes the process of orthographic norms formation in Eastern Ukraine during the XIX – early XX. The fact of unsolved orthographic problems existence in modern period determines the relevance of this study.*

Purpose of the article lies both in determination of Kharkiv linguists and writers influence on the Ukrainian literary language orthographic norms development and finding out the ways of orthographic norms formation in a certain period. The phonetic approach to orthographic norms creation, relevant for the initial stage – 1820s, which is used in the first Ukrainian grammar «Grammar of Little Russian dialect» by O. Pavlovskiy (1818) is considered. The opinions of such Kharkiv writers and publishers as H. Kvitka-Osnyovyanenko, E. Hrebinka, S. Pysarevskiy, P. Hulak-Artemovskiy, O. Korsun and I. Betskiy as for the phonetic principle application and creation of the Slobozhan orthography variant are highlighted. This article shows B. Hrinchenko's exceptional role in organizing of the Ukrainian orthography in the twentieth century and gives a description of the spelling system used by B. Hrinchenko in «Ukrainian Dictionary» (1907–1909), which became universally recognized in the first decades of the twentieth century. The process of normalization and codification of Ukrainian orthographic system during the period of Ukrainian statehood revival with the participation of famous Kharkiv and Kyiv linguists: L. Bulakhovskiy, P. Buzuk, V. Hantsov, V. Demianchuk, O. Kurylo, A. Krymskiy, E. Tymchenko, as well as Galician: K. Studynskiy, I. Sventsytskiy, V. Simovych is described. It is emphasized on the organizational and creative activity of O. Syniavskiy in conducting the All-Ukrainian Spelling Conference in 1927 and his approval and completing of the final version of the Ukrainian literary language orthographic norms. In today's orthographic norms creation we recommend to take into account the main tendency of past periods linguistic development such as the restoration of national-linguistic identity.

Key words: O. Pavlovskiy, phonetic principle, Ukrainian orthography, orthographic norms, Ukrainian literary language, B. Hrinchenko, O. Syniavskiy.

Вступ

Як і сто років тому Україна обговорює правописні проблеми: 17 січня 1919 р. І. Огієнко підписав «Головніші правила українського правопису»,

ззначаючи, що «комісія багато раз збиралася й ґрунтовно обговорювала кожне правописне правило й працю закінчила. По довгих нарадах та палких дискусіях цю першу правописну систему Комісія, з деякими змінами, ухвалила» (Огієнко, 2004: 357–358). Однак насправді це був лише початок десятилітньої діяльності кількох правописних комісій, призначуваних згодом.

Мова йде про складний процес відтворення національно-мовних рис української орфографії, так наполегливо обстоюваних на Всеукраїнській правописній конференції в Харкові 25 травня – 6 червня 1927 р., і кодифікованих відомим «харківським», або ж «скрипниківським», правописом 1929 р. та ухваленим Всеукраїнською академією наук і Науковим товариством ім. Т. Шевченка. Правописом, який став завершальним акордом тривалих змагань української громадськості за виборювання для української мови статусу соборної. Ці визначальні для української мови роки, проєктуючись через століття, актуалізують тенденцію збереження національно-мовної ідентичності, повернення до традиції, що й на сьогодні не позбавлене актуальності.

Вагомою є участь харківських мовознавців у правописному нормуванні. Знаковими постатями минулої доби є О. Павловський (1818), Б. Грінченко (1907), О. Синявський (1931). У новітній період продовжувачами традицій Харківської філологічної школи й постійними учасниками правописних дискусій є харківські мовознавці Ю. Шевельов (2018), О. Муромцева (1997), С. Дорошенко (1997), В. Калашник (1997), С. Вакуленко (2009). У їхніх працях висвітлено як історичні аспекти (Ю. Шевельов, 2018, С. Вакуленко, 2009, О. Муромцева, 1997), так і сучасні проблеми устійнення правописних норм (С. Дорошенко, 2009; В. Калашник, 1997).

Методи та методика дослідження

Комплексний підхід зумовив застосування відповідних методів дослідження: історичний метод, предметом якого є орфографічна система в процесі її історичних змін; описовий метод, завдання якого дати точний опис одиниць окремої мови, пояснити особливості їх уживання, що передбачає процедури загального аналізу, систематизації та інтерпретації досліджуваних мовних явищ.

Результати та дискусії

Мовознавці відзначають, що правописні дискусії в Галичині та в Східній Україні мають глибокі корені, що зумовило різні впливи й різні шляхи становлення правописних норм (Лесюк, 2016: 513). Правописна проблема в Галичині пов'язана з «азбучним питанням», тобто з так званою «азбучною війною», яка розпочалася ще до появи «Русалки Дністрової» із публікацією статті Йосифа Лозинського «О wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego» (1834), у якій автор аргументовано доводив перевагу польського «абцадла» над кирилицею, розуміючи, що її потрібно реформувати чи замінити через надмірну громіздкість (Лесюк, 2016: 528–529). Ця

стаття викликала гостру полеміку, що розбудила галицьку громадськість. Проти введення «абцадла» і заперечення давніх традицій переконливо виступили історик Денис Зубрицький, поет Маркіян Шашкевич, учений і письменник Іван Франко. Вони «розуміли значущість кожної окремої літери та цілого алфавіту для кожної конкретної мови, передусім кирилиці для української мови, усвідомлюючи, що букви — це не лише графічні знаки, а знаки лінгвокультури, що виражають «дух мови» (Соболь, 2016: 48).

У Східній Україні правописні питання, що їх порушували й широко дискутували вчені Харківського університету, українські письменники й мовознавці, зумовлені потребою виокремлення й опису самобутніх рис українського наріччя, які вирізняли його з-поміж інших слов'янських мов, передусім російської. Представники Харківської школи романтиків — літератори, фольклористи й культурні діячі Слобожанщини першої половини ХІХ ст. — створили основу формування правописних норм. Своєю творчістю, науковою і культурно-просвітницькою діяльністю, виступивши в оборону української мови, вони сприяли розвитку української літературної мови на народній основі (Блик, 2016: 29–30).

Характерно, що по обидва боки Збруча з'являлися постаті, здатні стимулювати розвиток української правописної норми. Таким на початку ХІХ ст. був виходець зі Слобожанщини О. Павловський (1773 — 1822) — перший творець правописних норм, автор «Граматики малоросійського наріччя» (1818). Повна назва цієї книги розкриває її зміст і завдання «Грамматика малоросійського наріччя, или грамматическое показание существеннейших отличий, отдаливших малоросское наречие от чистого российского языка, сопровождаемое разными по сему предмету замечаниями и сочинениями». У передмові до своєї праці О. Павловський висловлює стурбованість станом української мови, «исчезающего наріччя», тому й вирішує записати її у своїй граматиці, додавши короткий словник слів, фразеологізмів, прислів'їв і приказок, без яких жодна мова, на думку автора, не може бути зрозумілою, милозвучною і корисною. Започаткувавши граматичне дослідження української народної мови, мовознавець спричинився до усталення фонетичних, граматичних і лексичних норм української літературної мови. Згодом видав також додаток до граматики «Прибавленіє къ грамматикѣ малоросійського наріччя» (1822).

Його підхід до формування правопису ґрунтувався на фонетичному принципі, який послідовно застосовувано в першій українській граматиці. Заслугою О. Павловського було введення літери *і* на позначення фонемі /i/, незалежно від її походження (*стіль, сім'я, тобі, літо, сіно*), що до О. Павловського передавалася літерою *и*. Однак лише згодом, майже через століття, літера *і* закріпилася писемною традицією, зокрема в Словарі Б. Грінченка.

Послідовно віддзеркалює О. Павловський і народну вимову: вживає *ь* після *ц* (*буханець, навпростець*), позначає асиміляцію у формах 3-ї особи однини теперішнього часу (*крутицьця, дывувацьця*); уводить *в* замість ствердлого *л* (*вовкь, мольвєся*); однак проривний задньоязиковий *г* передає через

кк (*кгуля, кгро́на, кгвалть*), уживає *дж, дз* (*джкгутъ, дзвонѣця*); своєрідно відзначає на письмі подовження приголосних (*насіньнѣ, збіжсьжѣ, ключчѣ, Илья, свинья*); уживає твердий *р* (*крамарѣ, ліхтарѣ*); замість *ф* рекомендує писати і вимовляти хв: (*хворый, хварба*).

Згодом і ширше коло української громадськості пристало до правописної практики, застосованої в «Енеїді», а ще більше – у граматиці О. Павловського. Підтримали її «українські письменники початку й середини ХІХ століття К. Тополя, С. Карпенко, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, О. Бодяньський, Л. Боровиковський, Т. Шевченко. Але роль граматики О. Павловського була б упливівішою, якби принципи, викладені в ній, були підтримані таким потужним науковим авторитетом, як Михайло Максимович. Однак цього не сталося» (Лесюк, 2016: 522).

Цей підхід перейняли харківці, особливо Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, С. Писаревський та П. Гулак-Артемівський, який найбільшою мірою спричинився до створення слобожанського варіанта українського правопису. Зasadничим принципом його був фонетичний принцип, що вимагав писати так, як вимовляється, з послідовним використанням і дотриманням вимови звуків, що передавалися літерами російського алфавіту: звук *і* позначався літерами *і* (перед голосними та *й*) та *и* (між приголосними), звук *и* – літерою *ы*; замість апострофа вживали літери *ь* і *ѣ*; м'якість приголосного перед *о* та йотоване *о* передавали літерою *ѣ* (*синѣго, ѣго*). Літеру *ф* в іншомовних словах відтворювано згідно зі слобожанською говіркою як *хв* чи *х* (*Хведір, Хранція*).

Серед харківців прибічником фонетичного підходу був поет-романтик і видавець О. Корсун (1818–1891). У своєму альманасі «Сніп» («Сніпъ, українській новорочникъ», 1841) запровадив на позначення звука *і* незалежно від його походження літеру *ј*, а літерою *и* замінив дві давні літери *ы* та *и*. Перше нововведення не прижилося в українській мові. Однак друге виявилось доречним: заміна *ы* на *и* дала змогу зафіксувати особливості української мови та її фонетичні відмінності від російської, що відповідало правилам милозвучності. Правопис О. Корсуна високо оцінив Т. Шевченко. У листі до Є. Гребінки він просить друкувати його твори в «Ластівці» саме цим правописом.

Фонетичний принцип застосовував також видавець альманаху «Молодикъ. Украинській литературный сборникъ» (1843–1844) І. Бецький (1818–1890), опублікувавши прозові твори Г. Квітка-Основ'яненка та поезії Т. Шевченка, М. Костомарова, Я. Щоголева, А. Метлинського. Професор Харківського університету, поет, етнограф і перекладач, видавець А. Метлинський (1814–1870), що є автором низки статей, присвячених правописним питанням: «Заметки относительно южнорусского языка» (1839), «Правописание южнорусского языка или наречия» (1848), також застосовував фонетичний правопис у своєму альманасі «Южный русский сборник» (1848).

Переймався проблемами українського правопису Г. Квітка-Основ'яненко. Свої міркування письменник виклав у «Супліці до пана іздателя» та

в «Письмах к издателям «Русского Вестника»». Уривок із листа до видавця «О правописании малороссийского языка. (Отрывок из письма Грицка Основьяненки)» опубліковано в журналі «Маяк» (1840). Характерно, що цей лист спонукав М. Максимовича до написання статті «О правописании Малороссийского языка: Письмо к Основьяненко» (1842), опублікованої на сторінках «Киевлянина» (1842, кн. II). Звертаючись до редактора часопису «Маяк», М. Максимович фактично долучається до тривалої правописної дискусії, що відбувалася в Україні із першої половини XIX ст. Викладаючи свої погляди на правописне питання, довкола якого українські патріоти «хочуть, але не сходятся» (Максимович, 1880: 327), учений аналізує правописні принципи І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, І. Вагилевича, Й. Левицького та висловлює думку про унормування українського правопису з урахуванням національних традицій (Максимович, 1880: 313).

До думки М. Максимовича дослухався Б. Грінченко. Він став першим серед харківців, кому вдалося втілити цю ідею на початку XX ст. На винятковій ролі Б. Грінченка в упорядкуванні українського правопису у XX ст. наголошує В. Німчук, аналізуючи орфографічну систему, яку застосував Б. Грінченко в «Словарі української мови» (1907 – 1909). Про неї Б. Грінченко в передмові до словника зазначив, що «прийнятий той правопис, який ужито в українських паралелях у «Словаре русского языка, составленном Вторым Отделением Императорской Академии Наук» і в наукових та інших виданнях Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (Грінченко, 1907 : XXIII).

Як відомо, до видання словника надані були також рекомендації спеціально створеної комісії Другого відділення Імператорської академії наук, до якого звернувся відповідальний за друкування словника В. Доманицький. Комісія на окремій нараді запропонувала: 1. Літери *ї* не вживати для позначення м'якості приголосних перед *і*. 2. Не позначати через *ь* м'якості приголосних *з, с, ц* перед сполуками губних приголосних із *і*: *звір, сміх, звізда*. 3. Вживати *є* для передачі йотації *о* та м'якості приголосних перед ним. 4. Роздільну вимову позначати не апострофом, а за допомогою *ь*: *пьять, зьісти*. 5. У відповідних іменниках середнього роду писати подвійний приголосний та *я*: *знання*, а не *знанне*. 6. Відповідні африкати позначати буквосполученнями *дж, дз*. 7. Не відбивати асимілятивних змін у дієслівних формах перед *-ся*: *даєшся, дається*, а не *дається, даєця*. 8. Передавати проривний дзвінкий задньоязиковий приголосний буквою *р* (Німчук, 2002 : 9).

Б. Грінченко більшість пропозицій врахував, однак залишив *ї* як у «кулішівці» зі значенням [ji], переніс уживання апострофа зі зложених слів із «желехівки» на губні та ін. (Сімович, 2005: 195); наполягав на вживанні *йо, бо* та апострофа після губних приголосних і перед *я, ю, є, ї*; згідно з наддніпрянською вимовою надрукував іншомовні слова із початковою буквою *и*: *идол, ижшиця, икати, илкий, инакий* і похідні від нього, *индик, иржа, Ирід (Ирод), искра, ич* (Дзензелівський, 1971: 70 – 76). Понад сто слів у Словнику Б. Грінченка з літерою *и*.

Правопис цього словника був прийнятий видавництвами, однак не всі його дотримувалися послідовно, тривалий час «спостерігався великий різнобій». За словами І. Огієнка, «Правопис цього словника був прийнятий по всіх українських редакціях та виданнях. Ось цей правопис, як вислід збірної праці письменників усього XIX-го століття й усього українського народу, і запанував в Україні, і держиться в нас аж до сьогодні» (Огієнко, 1995: 238). На думку В. Німчука, «Б. Грінченко використав із практики своїх попередників усе, що було раціональне, відповідало природі української мови, надавало нашій орфографії національного обличчя. Та цей правопис все-таки використовували не в усіх деталях. Наприклад, у російсько-українському словничку географічної термінології, укладеному Природничою комісією Українського товариства шкільної освіти (1917 р.), не вживається апостроф (Німчук, 2002: 10). Однак це вже був значний крок до об'єднання.

Із відродженням української державності у 1920-ті роки виникла потреба нормалізації української мови й усталення її правописних норм. За словами І. Огієнка, кодифікація української правописної системи розпочалася лише в 1917 р. у зв'язку із нагальними потребами української школи. Очільником правописної комісії, створеної в 1918 р. при Міністерстві народної освіти, обрано І. Огієнка. До її складу ввійшли М. Грунський, А. Лобода, О. Курило, Г. Голоскевич. Комісія ухвалила «Найголовніші правила українського правопису», надруковані 24 травня 2018 р. у журналі «Українська школа» (№ 10). Це був вагомий здобуток у складній двохсотлітній історії творення українського правопису, «бо тільки сприймаючи мову як **“вираз національної психіки”** і як **“душу кожної національності”**, можна було обґрунтовано формувати її зовнішню оболонку, образно кажучи, **одяг, що припасований до її внутрішньої природи**» (Фаріон, 2009: 7 – 8).

Згодом створено Правописну комісію при Науковому товаристві в Києві з розширеним складом. За дорученням першого міністра освіти доби Центральної Ради І. Стешенка проф. Київського університету І. Огієнко уклав короткі правила українського правопису, які подав на розгляд Правописної комісії навесні 1919 р.: «Комісія складалася щось із 30 членів, між ними були: проф. А.Є. Кримський, проф. Є.К. Тимченко, проф. Н. К. Грунський, Ол. Курилова, Гр. Голоскевич і багато інших. Головував у Комісії проф. І. Огієнко. До творення правописних норм, окрім названих мовознавців, долучилися Є. Тимченко, С. Смаль-Стоцький, В. Ганцов. В. Науменко, І. Шаля, А. Ніковський. Результатом діяльності Комісії стали «Головніші правила українського правопису, ухвалені Міністерством народної освіти для шкільного вжитку на всій Україні», датовані 17 січня 1919 р., підписані І. Огієнком.

«Головніші правила українського правопису» (1919) були доповнені й зредаговані А. Кримським, схвалені зібранням Академії наук і функціонували два роки – до 1921 р. У цьому році видано академічні «Найголовніші правила українського правопису». Їх досягненням є те, що цими правилами погоджено «правопис своїх і чужих слів, а головна їх ознака – це вже була

наукова система основ українського правопису, перша закінчена система в історії нашого правопису» (Огієнко, 2004: 358). Як стверджує В. Німчук, «Найголовніші правила українського правопису», що базувалися значною мірою на фонетичному правописі П. Куліша – Б. Грінченка, лягли в основу правописних правил у Харкові 1928 року.

Як відомо, у 1922 р. були внесені окремі зміни і в правопис у Галичині й видано «Правописні правила, прийняті Науковим товариством імені Шевченка у Львові». У Правописних правилах зроблено спробу об'єднати дві правописні традиції, однак уникнути розходжень не вдалося. Щоб їх усунути і створити єдині правописні норми, у липні 1925 р. ухвалено створити при Наркомпросі комісію для впорядкування українського правопису. До неї ввійшли відомі мовознавці, більшість із яких – представники Харківської філологічної школи, і письменники: П. Сологуб, М. Яворський, А. Кримський, О. Синявський, С. Пилипенко, О. Курилова (Курило), Є. Тимченко, Г. Голоскевич, М. Йогансен, Є. Касяненко, А. Річицький, Н. Калужний, М. Яловий, О. Попов, М. Грунський, В. Ганцов, М. Сулима, В. Бутвин, В. Коряк, М. Хвильовий, С. Єфремов, Т. Секунда, С. Кириченко, І. Соколянський, О. Скрипник. Головою призначено наркома освіти О. Шумського. Наголошено, що Комісія повинна зважати на сучасну літературну мову та взяти за основу «Найголовніші правила» (1921). Також рекомендовано скликати конференцію для обговорення виробленого Комісією проекту правил правопису (Український правопис (Проект), 1926: 3).

Окремо вирішено впорядкувати український алфавіт і скласти словничок важких з правописного боку слів. Членам Комісії доручено підготувати ці розділи й переглянути в спеціальних підкомісіях, до роботи в які запрошено нових членів і репрезентантів Західньої України : акад. С. Смаль-Стоцького, акад. В. Гнатюка та д-ра В. Сімовича. До президії Комісії обрано О. Шумського, П. Солодуба, А. Кримського й О. Синявського.

У травні 1927 року в Харкові скликано конференцію, у якій узяли участь відомі українські мовознавці Л. Булаховський, П. Бузук, В. Ганцов, В. Дем'янчук, А. Кримський, О. Синявський, Є. Тимченко та інші, а з ними також із галицького боку К. Студинський, Іл. Свенціцький, В. Сімович. Ю. Шевельов схвально відгукнувся про демократичний склад учасників конференції та результати діяльності: «До її роботи долучилися мовознавці, письменники, діячі культури; питання розв'язувано переважно голосуванням. До її під час конференції відбувалася широка публічна дискусія в періодичній пресі. Погоджені пропозиції потім ізредагувала комісія (на чолі з Миколою Скрипником), а фактично це зробив Олекса Синявський, дійсний творець нового правописного кодексу. Уряд його затвердив, і 1929 р. він вийшов друком. Незабаром його доповнили правописні словники. Усупереч своєму заголовкові («Український правопис»), книжка не обмежувалася самими лише правописними нормами, а подавала ще й правила морфології; у підсумку на її 100 сторінках знайшлося місце для орфографії, ортоепії і морфології. Цей правопис, званий «харківським», діяв заледве яких п'ять років»

(Шевельов, 2018: 517). Конференція ухвалила правописні правила з урахуванням пропозицій галичан щодо правопису іншомовних слів із м'яким *л'* та зі звуком *г*.

Правопис був уведений у практику з 1 січня 1929 року. Якщо «Найголовніші правила українського правопису», затверджені в 1921 р., склалися лише із 46 параграфів (14 друкованих сторінок), то правопис 1928 р. був повним і ґрунтовним правописним кодексом, що рекомендований для впровадження на всіх українських землях, однак виникли значні перешкоди для його повноцінного функціонування (Палюх, 2014). У 1933 р. авторів правопису звинувачено в підтримуванні націоналістичних тенденцій, тому в практику впроваджено новий правопис (нову редакцію). Внесено чимало змін, які стосувалися правопису іншомовних слів: усунуто м'яку вимову *л'* (*лямпа* – *лампа*), змінено граматичний рід окремих іменників (*кляса* – *клас*, *фльота* – *флот*), усунуто з абетки літеру *г*. Так призупинено національно-мовне відродження, здійснюване за активної участі мовознавців Харківської філологічної школи.

Сьогодні, як і на початку ХХ ст., не вшухають дискусії з приводу Нової редакції Українського правопису. Харківські мовознавці новітньої доби долучилися до вироблення й обговорення правописного кодексу. Слушні зауваги висловила О. Муромцева в дописі «Зауваження і пропозиції до «Українського правопису» сектора українознавства Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди», оприлюднені без підпису автора в праці «Український правопис: так і ні» (Муромцева, 1997).

Професор С. Дорошенко присвятив проблемам правопису дві наукові статті: «Чинний український правопис потребує доопрацювання» (1997), «Ще раз про нову редакцію Українського правопису» (2001) (Дорошенко, 2009). Учений широко турбувався, щоб нове видання правопису задовольняло вимоги нормативного кодексу, і давав слушні пропозиції щодо введення відповідних правил для запобігання орфографічних помилок: застереження про непрямої вживання м'якого знака після *ч*, *щ*; про допущені в тексті правопису недогляди, про відсутність прикладів на окремі правила тощо. Цілковитим справедливим був висновок ученого про те, що 4-те видання далеке від довершеності й тому його потрібно доопрацювати.

Член правописної Комісії від Харківщини В. Калашник обґрунтував свої думки з питань правопису в статтях «Проблеми функціонування сучасної української мови як державної» (Калашник, 1997) та «Щодо опозиційності в поданні *и* та *і* сучасним українським правописом» (1997). Висловлюючись із приводу сьогочасних змін, унесених Українською національною комісією з питань правопису, мовознавець стверджує, що їх потрібно сприймати, як повернення до української правописної традиції з урахуванням новітніх мовних явищ, що набувають поширення в різних сферах суспільного, наукового та культурного життя.

Висновки

Отже, ці зміни вмотивовані й історично обґрунтовані. Національно-культурні прагнення в Україні спонукають до повернення мовній системі властивих їй рис, з урахуванням досвіду українських мовознавців і письменників періоду «українського відродження» 20-их рр. ХХ ст. Маємо бути мудрими й передбачливими, адже мова створена для порозуміння і ніяк не може ставати яблуком розбрату, що його породжують маніпулювання з приводу мовних проблем. Отож актуальними сьогодні є слова С. Дорошенка щодо нової редакції Українського правопису: справу почато, слід її завершити. Додамо – завершити вдумливо й зважено.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Блик О.** Перспективи української мови у сприйнятті Харківської школи романтиків (правописні аспекти). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2016. № 33. С. 28–40. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view-File/10755/14334>. 2. **Вакуленко С.** 1933-ій рік в історії української мови: чинна норма та правописна практика (на прикладі редакційної політики газети «Комуніст») *Вивчаємо українську мову та літературу : Науково-методичний журнал*.—2009. № 16/18. С. 74–79. URL: <http://historians.in.ua>. 3. **Дзєндзелівський Й. О.** Заходи Петербурзької академії наук щодо впорядкування українського правопису. *Мовознавство*. 1971. № 1. С. 70–76. 4. **Дорошенко С. І.** Наукові простори: вибрані праці. Харків: Новое слово, 2009. 488 с. 5. **Лєсюк М. П.** Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. 729 с. 6. **Калашник В. С.** Проблеми функціонування сучасної української мови як державної. *Про українській правопис і проблеми мови*: 36. доп. Нью-Йорк; Львів, 1997. С. 36–39. 7. **Максимович М. О.** Правописани Малоросійського язика : Письмо къ Основьяненку /Собрание сочинений. [в 3-х т.]. Киев, 1880. Т. III. С. 312 – 328. 8. **Муромцева О.** Зауваження і пропозиції до «Українського правопису» сектора українознавства Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди / Український правопис: так і ні : обговорення нової редакції «Українського правопису». О. О Тараненко. Київ:УНВЦ «Рідна мова», 1997. 179 с. (без підпису автора). 9. **Німчук В.** Проблеми українського правопису в ХХ–ХХІ ст. Кам'янець-Подільський, 2002. 116 с. 10. **Огієнко І.** (митрополит Іларіон). Історія української літературної мови /упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 2004. 434 с. 11. **Павловскій А. П.** Грамматика малоросійського нарѣчя. СПб: Тип. В. Плавильщикова, 1818. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/slovpavl0.htm>. 12. **Палюх О.** Правописні дебати у галицькій періодиці 20-х. – початку 30- х рр. ХХ ст. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. – 2014. Вип. 4. С. 205–239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_17. 13. **Синявський О.** Коротка історія «Українського правопису». *Культура українського слова*. 1931. Збірник 1. С. 93–112. 14. **Сімович В. В.** Українська мова і правопис / Праці : у двох томах. Том 1 : Мовознавство. Чернівці: Книги – ХХІ, 2005. С. 181–197. 15. **Словарь** украинского языка, собранный редакцией журнала «Киевская старина»/ Редактировал, с добавлением собственных материалов, Б.Д. Гринченко.[в 4-х т.]. Киев, 1907.Т. 1. С. ХХІІІ. 16. **Соболь Л.І.** Явище семантизації графем української лінгвокультури та їхня прагматика : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2016. 264 с. 17. Український правопис. (Проект). Харків: ДБУ, 1926. С. 3–7. 18. **Фаріон І.** Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів: Свічадо, 2009. 120 с.

19. **Шевельов Ю.** Мовне внормування в Україні та його введійснення. Доповідь на конференції «Мови та літератури неросійських народів Радянського Союзу» в Університеті ім. Мак-Мастера (Гамелтон, Онтаріо), 22–23 жовтня 1976 р. Українська мова: унормування, розунормування, перенормування (1920–2015): переклад з англ. С. Вакуленка, К. Каруник; за наук. ред. С. Вакуленка. Харків, 2018. С. 515–535.

REFERENCES

1. **Blyk, O.** (2016). Perspektyvy ukrainsoi movy u spryiniatti Kharkivsoi shkoly romantykiv (pravopysni aspekty) [Prospects of the Ukrainian language in the perception of the Kharkov school of romantics (spelling aspects)]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshcheykh navchalnykh zakladakh— Humanitarian education in technical higher educational establishments*, 33, S. 28–40. Retrieved from <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/viewFile/10755/14334>. [in Ukrainian].
2. **Vakulenko, S.** (2009). 1933-ii rik v istorii ukrainsoi movy: chynna norma ta pravopysna praktyka (na prykladi redaktsiinoi polityky hazety «Komunist») [1933rd year in the history of the Ukrainian language: the current norm and spelling practice (on the example of editorial policy of the newspaper «Communist»)] *Vyvchaimo ukrainsoi movu ta literaturu : Naukovo-metodychnyi zhurnal— We study the Ukrainian language and literature: Scientific-methodical journal*. 16/18, 74–79. Retrieved from: <http://historians.in.ua>. [in Ukrainian].
3. **Dzenzelivskiy, Y.O.** (1971) Zakhody Peterburzkoii akademii nauk shchodo vporiadkuvannya ukrainsoho pravopysu. [Events of the St. Petersburg Academy of Sciences on the ordering of Ukrainian spelling]. *Movoznavstvo—Linguistics*. 1, 70–76. [in Ukrainian].
4. **Doroshenko, S.I.** (2009) *Naukovi prostory: vybrani pratsi [Scientific Spaces: Selected Works]*. Kharkiv: Novoe slovo [in Ukrainian].
5. **Lesiuk, M.P.** (2014) *Stanovlennia i rozvytok ukrainsoi literaturnoi movy v Halychyni. [Formation and development of the Ukrainian literary language in Galicia]*. Ivano-Frankivsk: Misto NV [in Ukrainian].
6. **Kalashnyk, V.S.** (1997) Problemy funktsionuvannya suchasnoi ukrainsoi movy yak derzhavnoi [Problems of the functioning of modern Ukrainian language as a state language]. *Pro ukrainsoi pravopys i problemy movy—About Ukrainian spelling and language problems: Zb. dop.* (pp. 36–39). Niu-York; Lviv [in Ukrainian].
7. **Maksymovych, M.** (1880) O pravopysaniy Malorossiiskaho yazyka : Pysmo kь Osnovianenku [On the spelling of the Little Russian language;: Letter to the Founder]. *Sobranie sochynenii —Collected Writing* (Vols. 1–3) Kyev, III. 312 – 328 [In Russian].
8. **Muromtseva, O.** (1997) Zauvazhennia i propozytsii do «Ukrainsoho pravopysu» sektora ukrainoznavstva Kharkivsoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. H. S. Skovorody. [Comments and suggestions to the «Ukrainian Spelling» of the Ukrainian Studies Section of the H.S. Skovoroda Kharkiv State Pedagogical University]. *Ukrainsoi pravopys: tak i ni: obhovorennia novoi redaktsii «Ukrainsoho pravopysu»—Ukrainian spelling: yes and no. : discussion of the new edition of the Ukrainian Spelling*. O. O. Taranenko. Kyiv: UNVTs «Ridna mova» [in Ukrainian].
9. **Nimchuk, V.** (2002) *Problemy ukrainsoho pravopysu v XX–XXI st. [Problems of Ukrainian spelling in the XX–XXI centuries]*. Kamianets-Podilskiy [in Ukrainian].
10. **Ohienko, I.** (mytropolyt Ilarion) (2004) *Istoria ukrainsoi literaturnoi movy [History of the Ukrainian literary language]* uporiad., avt. peredm. i koment. M.S. Tymoshyk. Kyiv: Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
11. **Pavlovskii, A.P.** (1818) *Hrammatyka malorossiiskaho narechiia [Grammar of the Little Russians dialect]*. SPb:Typ. V. Plavylshchikova. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/rizne/slovpavl0.htm> [in Ukrainian].
12. **Paliukh, O.** (2014) Pravopysni debaty u halytskii periodytsi 20-kh. – pochatku 30-kh rr. XX st. [Spelling debates in Galician periodicals of the 20th. - early 30's of the twentieth century] *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytu presoznavstva —Collection of works of the Research Institute of Preschool Studies*. (Vyp. 4) (pp. 205–239). Retrieved from: <http://nbuv>.

gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2014_4_17 [in Ukrainian]. 13. **Syniavskiy, O.** (1931) Korotka istoriia «Ukrainskoho pravopysu» [Brief History of Ukrainian Spelling]. *Kultura ukrainskoho slova – The culture of the Ukrainian word*. 1, 93–112 [in Ukrainian]. 14. **Simovych, V. V.** (2005) *Ukrainska mova i pravopys [Ukrainian language and spelling]/ Simovych V. V. Pratsi: u dvokh tomakh [Works: in two volumes]*. Chernivtsi: Knyhy – XXI, Tom 1: Movoznavstvo. 181–197 [in Ukrainian]. 15. *Slovar ukraynskoho yazyka, sobranni redaktsyi zhurnala «Kyevskaia staryna». Redaktyroval, s dobavlenyem sobstvennykh materyalov, B.D. Hrynchenko. [Dictionary of the Ukrainian language, compiled by the editors of the journal «Kiev Antiquity» Edited, with the addition of its own materials, B.D. Grinchenko] (Vols. 1–4). Kyiv: 1907, 1.S. XXIII [in Ukrainian]. 16. **Sobol, L.I.** (2016) *Yavyshe semantyzatsii hrafem ukrainskoi linhvokultury ta yikhnia prahmatyka [The phenomenon of semantics of the graph of Ukrainian linguistic culture and their pragmatics]: candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian]. 17. *Ukrainskyi pravopys. (Proiekt) [Ukrainian spelling (Project)](1926)* Kharkiv: DVU. 3–7 [in Ukrainian]. 18. **Farion, I.** (2009) *Pravopys – korset movy? Ukrainskyi pravopys yak kulturno-politychnyi vybir [Spelling – Corset Speech? Ukrainian spelling as a cultural and political choice]*. Lviv: Cvichado [in Ukrainian]. 19. **Shevelov, Yu.** (2018) *Movne vnormuvannia v Ukraini ta yoho vnediisnennia. Dopovid na konferentsii «Movy ta literatury nerosiiskyykh narodiv Radianskoho Soiuzu» v Universyteti im. Mak-Mastera (Hamelton, Ontario), 22–23 zhovtnia 1976 r. [Language regulation in Ukraine and its realization]. Ukrainska mova: unormuvannia, rozunormuvannia, perenormuvannia (1920–2015) [Ukrainian language: normalization, ruminatation, renormalization (1920–2015)]*. Kharkiv: Kharkivske istoriko-filolohichne tovarystvo. 515–535 [in Ukrainian].*

Черемська Ольга Степанівна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця; просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна.

Tel.: +38 (057)702-11-86; (057) 39-603-49;

+38-097-685-61-19

E-mail: Olha.Cheremska@hneu.net

<https://orcid.org/0000-0002-3360-8421>.

Cheremska Olga Stepanivna – PhD in Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian Studies and Language Preparation of Foreign Citizens, Kharkiv National University of Economics named after Semen Kuznets; Nauky Av., 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine.

Надійшла до редакції 01 березня 2019 року